

СТ А Н О В И Щ Е

от проф. д.ф.н. Диана Петрова Иванова от Катедрата по български език при Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за дисертационния труд „Семантика на посесивните глаголи в българския, чешкия и руския език“ на доц. д-р Маргарита Захариева Младенова от Катедрата по славянско езикознание при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки“ в научната област 2. *Хуманитарни науки*; професионално направление 2.1. *Филологии*; научна специалност *Славянски езици*.

1. **Общо описание на представените материали**

Със заповед № РД 38 – 501 от 21.07.2017 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научно жури относно осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд за придобиване на научната степен ‘**доктор на филологическите науки**’ на Маргарита Захариева Младенова от Катедрата по славянско езикознание. Представените материали по процедурата за защита са в съответствие със ЗВО, на ЗРАС в Република България, на Правилника за прилагането му и на Правилника на Софийския университет.

2. **Кратки биографични данни**

Маргарита Младенова завършва спец. Славянска филология – профил Чешки език и литература в СУ „Св. Климент Охридски“ (1978), а след това специализира във Философския факултет на Карловия университет в Прага. През 1979 г. работи като филолог-специалист във ФСФ, а от 1980 до 1983 г. е аспирант в Катедрата по славянско езикознание. През 1986 г. защитава дисертация на тема „Кирило-Методиевата традиция в чехословашката езикова област (до XV в.)“.

От 1983 г. е последователно асистент, ст. асистент (1986), а от 1989 г. гл. асистент в Катедрата по славянско езикознание. Преподава чешки език, историческа граматика на чешкия език и старобългарски език в Софийския университет. Води занятия също в ПУ „Паисий Хилендарски“ и във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“. От 2000 г. е доцент в

Катедрата по славянско езиковедство в Софийския университет, а през 2004–2008 г. неин ръководител и зам.-декан на ФСФ. През 2010 г. и 2015 г. е гост-професор в Масариковия университет в Бърно. През периода 1998–2005 г. е гл. редактор на бохемистичното списание „*Novo bohemicus*“ и неговите приложения. От 2011 г. е член на редколегията на сп. „Съпоставително езиковедство“.

Ръководител е и участник в различни национални и международни проекти, чието начало е 2003 г. Участва също в работата на няколко научни сдружения: Общество за славянска старина, Бохемия клуб (от 2000–2005 г. е негов председател), Българската асоциация на украинистите. М. Младенова е познат и уважаван колега в езиковедската научна общност. Поддържа активна научноизследователска дейност, която успешно представя на авторитетни научни форуми в национален и международен мащаб.

2. Актуалност на темата и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Представеният дисертационен труд (ДТ) е върху значима за сравнителното славянско езиковедство тема, която не е била досега специален обект на цялостно изследване. Дисертацията е резултат от дългогодишното проучване на авторката в областта на семантиката на посесивните глаголи в български, чешки и руски език. Целите и задачите са целесъобразно поставени с оглед на изчерпателното и задълбочено проучване на този проблем.

3. Познаване на проблематиката по темата

Авторката добре познава предходни проучвания върху посесивността, изразявана както с глаголи, така и с други видове езикови средства. Запозната е с изследвания, които разглеждат посесивността от различни аспекти: като вид отношение, с оглед на синтактичната страна на явлението и др., като извлича полезен опит, който прилага в конструирането на собствената си концепция. В ДТ тя разглежда лексико-семантичния аспект за изразяване на притежание при глаголната лексика в български, чешки и руски език.

4. Методика на изследването

С оглед на сложността на изследваното явление авторката разработва собствена методика, като подборът на методите е с оглед на историческото развитие на лексикалната

семантика при глаголите от семантичното поле на притежанието. За установяване на състава на семантичното поле тя използва следните методи и подходи: сравнително-исторически метод, съпоставителен метод, а като съпътстващ спомагателен метод – метода на синхронните срезове; прилага и различни видове анализи: компонентен, семантичен (семасиологичен и ономасиологичен) и др.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

ДТ респектира с отлично обмислената си концепция и приети теоретични постановки, с организацията на много обемния материал от различни исторически срезове. Текстът е структуриран по подходящ начин, като отделните му части следват съответната темпорална и логическа последователност. ДТ обхваща 838 страници и се състои от увод, шест глави, заключение и библиография.

В уводната част са изложени ясно и в стегнат вид предметът, обектът, целите и задачите на изследването, методологията и терминологичният апарат. **Обект** на изследването е *лексикалното значение на глаголите за притежание* в съпоставителен план за българския, чешкия и руския език с оглед на пътищата за разширяване и трансформиране на семантиката им, както и с рефлексията във формалната структура на изречението, а **предмет** на изследването са текстове на български, чешки и руски език от четири синхронни среза.

Освен задължителните основни реквизити в увода е поместена обзорна част, в която са представени отправните теоретични постановки, терминологичният апарат и допълнително въведените понятия с оглед на по-адекватното възприемане на изложението. Разгледани са обстойно и особеностите на непосивността като семантична категория. Както изтъква авторката, **целта** на изследването е *да се проследят средствата за изразяване на притежание от областта на предикатната лексика, както и техните непосивни употреби в трите езика с оглед на историческото развитие на семантичния им потенциал и реализираните типологични характеристики.*

С оглед на това, че анализът е върху примери, извлечени от ексцерпиран материал от три славянски езика, а анализът обхваща четири синхронни среза (начало на създаването на разглежданите славянски езици; XIVв.; XVIIв. и XX—XXI в), авторката стъпва върху солидна теоретична основа (А. К. Жолковски – И. А. Мелчук, Ю. Д. Апресян,

И. Богуславски и др.; а също Я. Паневова, М. Коритковска, Й. Филипец, Фр. Чермак, Х. Данеш, И. Червенкова, Р. Ницолова и др.), която творчески осмисля, като избира подходящ за характера на изследването си модел (смисъл>текст). М. Младенова с основание отдава голяма важност на въпроса за дискурсните употреби, появяващи се в семантично и прагматично съответстващи си (преводни) текстове, което дава възможност да се прецени действителната семантика на глагола във всеки конкретен случай.

Посочените основни задачи на съпоставителното изследване следват логическия си ход, системност и последователност, като се изясняват следните важни проблеми: конструиране на лексико-семантичното поле на притежанието за българския, чешкия и руския език чрез установяване на основните типове употреби на глагола *имам*; изясняване състава на непосесивните употреби на глагола *имам*, както и на останалите посесивни глаголи; определяне на съвременното и историческото състояние на лексико-семантичните полета на притежанието; съпоставително изследване на употребите на глагола *имам* и неговите синоними и други корелати в трите съвременни езика. Съответно поставените в ДТ задачи стават основа и формират съдържанието на всяка една от следващите глави.

В увода е поместена и обзорна част, в която са представени отправните теоретични постановки, термини и понятия с оглед на по-нататъшното изложение. Това помага на авторката да изгради надеждна система от признаци при дефинирането на отделни категориални понятия. Изследването се съпровожда с кратко и ясно изясняване на понятията от въведения терминологичен апарат, което прави текста достъпен и четивен. Прегледът на изследванията по темата в съвременната славистична литература е направен прецизно и задълбочено, а историческият обзор на становищата по въпроса за посесивността е даден в широк дискурс. Присъствието на диахронна част прави проучването пълно, като представя явлението посесивност в перспектива и развой. С вещина е разгледано явлението в диахронен и в синхронен план – от праславянското начало до нашето съвремие в трите славянски езика.

За обективността на изводите допринася комплексното използване на различни по своя характер теоретико-приложни постановки. Така напр. възприетият подход от методиката на съпоставително изследване на лексикалните системи (прилаган от И. Червенкова) при изясняване на съвременното състояние в българския, руския и чешкия език се оказва особено резултатен при анализа на двойките думи от съответните два езика

в двупосочен план – от единия към другия език и обратно, за да се обхване в пълнота взаимоотношението между тях. Ценни са наблюденията и констатациите относно състоянието на посесивните глаголи в старите периоди на трите езика, като в тази част се отбелязват сходствата и различията при съпоставянето им в отделните периоди от техния развой. Сравненията с различни славянски езици са направени на основата на богат илюстративен материал, което задава интересен ракурс при отбелязване на сходството и различията между явленията посесивност и осигурява обективност и надеждност на изводите.

Трудът завършва с добре оформено заключение, в което са изведени и обобщени всички съществени изводи на основата на изложените факти. Използваната научна литература е изключително богата, цитирани са авторитетни автори в проучваната тематична област – български и чуждестранни. Текстовете за ексцерпция от различните темпорални срезове са сполучливо и аргументирано подбрани (от най-стария период – Супрасълски сб., Киевски глаголически листове, руските грамоти на брезови кори; XIVв. – Троянската повест, Хрониката на Далимил, Хождение за три моря, Сказание о Дракуле воеводе; XVIIв. – Тихонравов дамаскин, Лабиринтът на света и раят на сърцето от Ян Коменски, Житие на Алексей Човек божи; както и художествените произведения на Д. Димов, Я. Хашек, М. Булгаков).

В заключение ще посоча, че поставените цели и задачи в дисертационния труд на доц. д-р Маргарита Младенова са изцяло изпълнени. Авторката се е спряла на интересен проблем, който многостранно и иновативно интерпретира. Анализирани са редица специфични особености, свързани с посесивността при глаголите за притежание в трите езика – нещо, което се прави за първи път в славянското езикознание. Доц. М. Младенова изразява свои собствени позиции, защитава тезите си аргументирано на основата на богатата си теоретична подготовка и на данните от ексцерпирания материал.

Резултатите и изводите на ДТ са обективни. Проучени са солидно количество изследвания по разглежданата проблематика. Иновативният характер на ДТ се дължи на солидната теоретична основа на изследването, разгърнатия и задълбочен анализ на ексцерпирания материал; съчетани и успешно използвани са класически и модерни методологически похвати. Текстът е написан на ясен, достъпен и научно издържан език.

Авторефератът представя обективно съдържанието на дисертационния труд.

Авторката има 21 публикации по темата, обнародвани в авторитетни издания.

Приноси на дисертационния труд

М. Младенова доказва, че първичното значение, реализирано с лексико-семантични варианти на глаголите, е оформено във всички разгледани текстове, което сочи, че формирането на полето (ядрото и най-близката до него част от семантичното поле на притежанието) е било завършено още в праславянската епоха, преди създаването на най-старите славянски текстове.

От друга страна, тя констатира индивидуалното състояние на всеки от трите съвременни славянски езика по отношение на глагола *имам*, *иметь*, *mít*, което е специфично за тях и е резултат от самостоятелния им развой. Авторката доказва, че придобиването на други значения и функции от глагола *имам* е част от системно разширяване на употребите и на други членове на полето на притежанието – екзистенциални и граматикализирани.

На основата на анализирания материал тя заключава, че и трите езика притежават потенциал за развитие на екзистенциално значение при посесивните глаголи, но то се осъществява по различен начин във всеки един от тях.

Освен преки изводи, засягащи конкретната проблематика, с изводите си авторката затвърждава някои хипотези, напр. състоянието, което показват примерите от четирите синхронни среза; потвърждават се изказани преди това хипотези, една от които е за развитието на човешкия протоезик, тръгнал от безглаголна структура, а в други случаи предлага известни корекции върху други тези: напр. в теоретичната постановка на В. В. Богданов относно конструирането на лексико-семантичното поле.

Поради значимостта и научните приноси на представения труд предлагам той да се отпечата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направеното изследване съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват принос и отговарят на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и Правилника за развитие на академичния състав на СУ „Св. Климент Охридски“. Текстът има качествата на научно изследване, представлява оригинален авторски труд и

може успешно да бъде защитен. Въз основа на високата научна стойност на представения дисертационен труд убедено давам своята **положителна оценка** и предлагам на уважаемото научно жури да гласува за присъждането на научната степен „доктор на филологическите науки” на доц. д-р Маргарита Захариева Младенова в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, научна специалност *Славянски езици*.

18.09.2017 г.

Член на журито:

проф. д.ф.н. Диана Иванова